

**DESPRE REVIZUIREA CONCEPTUALĂ ȘI TERMINOLOGICĂ A
ASISTENȚEI JURIDICE INTERNAȚIONALE ÎN MATERIE PENALĂ:
ELEMENTE DE NOUTATE ȘTIINȚIFICĂ**

Tatiana ZBANĂ

Universitatea de Stat din Moldova

În acest articol sunt abordate probleme actuale pluridisciplinare (drept penal substanțial, drept procesual penal și drept internațional) ce țin de clarificarea bazei terminologice a asistenței internaționale în materie penală. În cadrul acestui studiu științific autorul a reușit să revizuiască doctrina contemporană în domeniul conturat; a demonstrat viabilitatea unor concepte doctrinare noi pe care le propune să le implementeze și în doctrina penală și procesual penală a Republicii Moldova. Autorul precizează că noțiunea de *asistență* deja nu mai corespunde necesităților juridice contemporane, la fel ca și termenul *cooperare*, care urmează a fi concretizat prin utilizarea în doctrină a unei noi categorii, cum ar fi *coordonarea internațională*. Susținând opiniile unor autori români, autorul concluzionează că orice formă de cooperare internațională urmează a fi efectuată în două direcții – pe orizontală și pe verticală. În opinia lui, această abordare științifică va permite pe viitor obținerea unor rezultate doctrinare noi, menite să îmbunătățească considerabil știința dreptului penal și a dreptului procesual penal.

Cuvinte-cheie: *asistență juridică, asistență judiciară, cooperare internațională, cooperare judiciară, cooperare polițienească, coordonare internațională, cooperare pe orizontală, cooperare pe verticală.*

TO THE CONCEPTUAL AND TERMINOLOGICAL REVIEW OF THE LEGAL INTERNATIONAL ASSISTANCE IN THE PENAL MATTER: ELEMENTS OF THE SCIENTIFIC NOVELTY

This scientific article is dedicated to the actual multidisciplinary problems (substantive criminal law; law of criminal procedure and international law) which are linked to the clarification of the terminological basis of the international legal assistance in the penal matter. In the realm of this scientific research the author has succeeded to revise the modern doctrine in this domain; has proved the viability of some doctrinaire concepts which are considered to be new and could be implemented in the modern scientific doctrine of the substantive criminal law and criminal procedure of the Republic of Moldova. The author has emphasized that the notion of „assistance” is not corresponding already to the contemporary legal necessity, as well as the notion of „cooperation”, which need to be pointed out as „international co-ordination”. At the same time, being sustained the standpoints of several authors, there have been demonstrated that the international cooperation must be treated in two directions – on horizontal and vertical level. In the opinion of the author, this scientific approach will permit for the future to obtain new scientific results focused in a considerable manner for the scientific improvement of the Substantive Criminal Law and Law of Criminal Procedure.

Keywords: *legal assistance, judicial assistance, international cooperation, judicial cooperation, police cooperation, international co-ordination, horizontal cooperation, vertical cooperation.*

În ultimii ani, în Uniunea Europeană normele referitoare la *cooperarea judiciară în materie penală*, îndeosebi

a) cele legate de principiul recunoașterii reciproce a hotărârilor și deciziilor judiciare și

b) cele referitoare la crearea unor standarde minime de drept substanțial și procedural penal,

au condus nu doar la existența unui spațiu judiciar penal comun european, ci și la crearea unui drept penal al Uniunii Europene sau a dreptului penal european în sens restrâns.

Cooperarea judiciară internațională în materie penală este definită în doctrină ca fiind o modalitate specifică, prin care guvernele statelor acționează acordându-și ajutor reciproc prin formele stabilite de legi, acorduri, tratate, convenții, în scopul prinderii, probării activității infracționale și pedepsirii autorilor unor fapte penale și, implicit, al reducerii criminalității [1].

Prin urmare, cooperarea judiciară internațională îmbracă *două forme principale*, respectiv:

a) conlucrarea statelor pentru combaterea unor categorii de infracțiuni;

b) asistența judiciară internațională în materie penală.

Fiind un domeniu extrem de important, cooperarea judiciară internațională în materie penală reprezintă doar un domeniu în cadrul activităților specifice de cooperare între statele lumii. La momentul actual cooperarea judiciară internațională în materie penală reprezintă o sarcină stringentă asumată de majoritatea state-

lor, care poate conduce la obținerea unor succese importante în lupta împotriva criminalității transfrontaliere. Scopul unei astfel de cooperări devine stabilirea unui spațiu comun de libertate, de securitate și de justiție ce răspunde încrederii mutuale între sistemele justiției penale din statele membre, care se sprijină pe principiile libertății și democrației statului de drept și respectă drepturile fundamentale garantate de Convenția europeană pentru protecția drepturilor omului și libertăților fundamentale.

În majoritatea cazurilor, aplicarea legii penale a unui stat în vederea tragerii la răspundere penală a infractorilor necesită îndeplinirea pe teritoriul altui stat a unor acte și măsuri necesare pentru realizarea represiunii, începând de la descoperirea infracțiunilor, identificarea și arestarea infractorilor, percheziții, audieri de martori și expertize și terminând cu solicitarea și acordarea extrădării ori cu recunoașterea hotărârilor penale străine. Prin finalitatea sa, activitatea de prevenire și combatere a fenomenului infracțional dobândește pe lângă aspectul intern și un aspect extern, iar organizarea temeinică a asistenței și o colaborare internațională între state în materie penală devin obiective majore în lupta cu criminalitatea.

Pentru a răspunde provocărilor actuale, în ultima vreme s-a simțit nevoia modificării sistemului clasic de cooperare și asistență juridică internațională în materie penală, în condițiile în care tehnologia modernă și deschiderea frontierelor permit infractorilor să se miște rapid pe arii geografice extinse și facilitează dezvoltarea unei criminalități transnaționale [9, p.2].

Particularitatea instituției asistenței juridice internaționale în materie penală constă în aceea că ea are o apartenență de ramură mixtă, fiind reglementată de următoarele ramuri de drept:

- Dreptul penal substanțial;
- Dreptul procesual penal;
- Dreptul internațional.

Normele juridice din domeniul cooperării internaționale în materie penală fac parte din

- **dreptul internațional penal**, alături de cele care stabilesc „*crime internaționale*”;
- **dreptul penal și procedural penal intern al statelor**. Dreptul național este chemat să reglementeze formele și metodele de executare din tratatele internaționale, precum și mijloacele de realizare care reies din aceste tratate.

Particularitățile asistenței juridice internaționale în materie penală, parte integrantă a asistenței internaționale în domeniul juridic, decurg din însuși specificul dreptului penal și al raporturilor juridice pe care le disciplinează.

Conceput ca o totalitate a normelor ce reglementează relațiile sociale de luptă împotriva încălcărilor ce aduc atingere celor mai importante valori sociale, dreptul penal este legat indisolubil de ordinea juridică internă a fiecărui stat. Raportată la această incidență teritorială, ideea de asistență și cooperare internațională în domeniul dreptului penal este indiscutabil legată de interesele interne ale fiecărui stat.

În dreptul penal modern nu mai guvernează exclusiv principiul teritorialității sub raportul aplicării sale în spațiu, ci și alte principii de natură să asigure activității respective o incidență și cu privire la situații extraterritoriale, ceea ce conduce în mod necesar la ideea de asistență internațională. Cele mai importante convenții multilaterale în această materie au fost adoptate sub egida Consiliului Europei și Organizației Națiunilor Unite. Cererile de asistență judiciară adresate statelor care nu sunt parte la instrumentele Consiliului Europei trebuie să fie formulate în baza tratatelor bilaterale, în baza convențiilor ONU aplicabile sau, în lipsa oricărui instrument juridic multilateral sau bilateral, pe bază de reciprocitate.

Unii juriști occidentali discută întemeiat despre „*apropierea de modelul european al procesului penal*”, despre convergența procesual-penală care se manifestă nu doar prin apropierea și unificarea instituțiilor respective, dar și a sistemelor de drept în general [6].

Pentru a aduce claritate și luciditate în terminologia utilizată de către juriști, vom supune unei analize minuțioase așa expresii, cum ar fi: „*asistență judiciară*”; „*asistență juridică*”; „*cooperare internațională*”; „*cooperare judiciară*”; „*cooperare polițienească*”, „*colaborare internațională*”; „*coordonare internațională în materie penală*” și alte noțiuni conexe.

În această ordine de idei, vom specifica că conceptul de *cooperare judiciară internațională* se apropie de sensul larg al noțiunii de *asistență juridică internațională în materie penală*, iar *asistența juridică internațională* se consideră ca fiind doar *una dintre formele de cooperare judiciară internațională*. Organizarea unei colaborări internaționale între organele judiciare din diferite state în vederea asigurării unei bune administrări a justiției formează obiectul asistenței juridice în materie penală.

*Asistența juridică este o formă de cooperare internațională care, spre deosebire de conlucrarea internațională în combaterea unor anumite categorii de infracțiuni transnaționale comise de asociații sau grupuri criminale, se realizează prin concursul acordat de un stat altui stat de a-și îndeplini funcția de realizare a justiției, ca expresie a suveranității sale. Modalitățile asistenței juridice internaționale în materie penală (extrădarea reciprocă a infractorilor refugiați pe teritoriul lor; transferul reciproc de proceduri în materie penală; acordarea reciprocă de asistență judiciară în materie penală; transferul reciproc al persoanelor condamnate; recunoașterea și executarea hotărârilor străine) se realizează **prin reciprocitate**, în convențiile care le reglementează fiind prezentă, chiar de la primele articole, prevederea prin care părțile se angajează să-și acorde reciproc sprijin în materia transferului de proceduri ori de persoane condamnate sau să-și predea reciproc persoanele care sunt urmărite pentru o infracțiune, ori să-și transmită anumite documente, date etc. și să efectueze anumite acte de urmărire penală.*

*Prin **asistență juridică internațională în materie penală** se urmărește prevenirea fenomenului infracțional sub ambele sale aspecte – atât ca prevenție specială, cât și ca prevenție generală. Acordarea asistenței juridice internaționale în materie penală atinge interesele aceluia stat care s-a adresat după asistență.*

Pentru realizarea acestui obiectiv complex este necesară extinderea colaborării statelor în direcția cunoașterii atât a fenomenului infracțional în profunzimea sa, cât și a antecedentelor penale ale diferiților infractori. Pe de altă parte, pentru desfășurarea în bune condiții a proceselor penale este indispensabilă cunoașterea exactă a faptelor și, deci, examinarea tuturor probelor necesare.

Scopul principal al acestei instituții este unirea eforturilor țărilor în vederea combaterii criminalității, acordându-și reciproc asistență la descoperirea și cercetarea infracțiunilor, identificarea persoanelor care le-au comis și emiterea sentințelor echitabile, executarea acestor sentințe, precum și recuperarea prejudiciului cauzat victimelor infracțiunii, indiferent de faptul în ce stat se află, de diversitatea legislației naționale, a celei internaționale și a statelor străine.

Realizarea efectivă a uneia dintre aceste modalități nu poate avea loc decât în urma unei cereri pe care statul interesat o adresează altui stat, cerere însoțită de înscrisurile ajutătoare, prin care își justifică demersul și probează îndeplinirea condițiilor necesare de admisibilitate. Aceasta înseamnă că este vorba despre acte cu desfășurare în două etape, între două categorii de state: state solicitante și state solicitate.

În acest sens urmează să specificăm că temeiurile incriminărilor în legislația penală a fiecărui stat, scopul pentru care intervin, relațiile pe care le ocrotesc și valorile sociale pe care le apără țin de caracterul orânduirii fiecărui stat și dau expresie intereselor de clasă respective.

Institutul asistenței juridice în materie penală este o excepție de la principiul suveranității de stat, care este cea trăsătură a puterii de stat de a fi supremă în raport cu oricare altă putere socială existentă în limitele sale teritoriale și independentă față de puterea oricărui alt stat sau organism internațional, calitate exprimată în dreptul statului de a-și stabili în mod liber, fără nicio intervenție din afară, scopul activităților sale pe plan intern și extern, sarcinile fundamentale pe care le are de îndeplinit și mijloacele necesare realizării lor, respectând suveranitatea altor state și normele dreptului internațional. Această excepție se exprimă prin faptul că statele-părți, acordându-și reciproc asistență juridică internațională în materie penală, cedează o parte din suveranitatea lor, în scopul cooperării pentru combaterea infracționalității. Reiterăm că cooperarea pentru combaterea infracționalității constituie finalitatea asistenței juridice internaționale în materie penală.

Autorul român S.Văcaru distinge forme de asistență cu *caracter informativ* și cu *caracter procesual*:

- **Forme de asistență cu caracter informativ.** Prin asistență juridică penală, în sens restrâns, se înțelege asistența pe care organele judiciare dintr-un stat o acordă în cursul procesului penal organelor judiciare din statul în care are loc activitatea judiciară și care constă în efectuarea, predarea sau comunicarea de acte procedurale, necesare soluționării acelei cauze. În opinia acestui autor, transmiterea spontană de informații servește deseori și la descoperirea, urmărirea și soluționarea unui caz concret, la cunoașterea antecedentelor unor infractori, la identificarea autorilor unor infracțiuni după: urmele papilare, testele ADN etc., facilitând astfel identificarea acestora și individualizarea pedepselor ce li se aplică. Forme de asistență prin informare aduc în principal un aport direct în sfera prevenției generale și un aport indirect în sfera activității de presiune;
- **Formele de asistență cu caracter procesual** se caracterizează prin faptul că ele se desfășoară în sfera activității de presiune în mod concret, fiecare din aceste forme reprezentând un mijloc de colaborare între state, în realizarea presiunii împotriva unor infracțiuni determinate [10, p.49-85].

Cel mai adesea, noțiunea de **asistență penală internațională** îmbracă două accepțiuni:

- *accepțiune mai restrânsă*, așa-numita asistență juridică cu caracter judiciar („*in foro*”), prin care se înțelege asistența pe care organele judiciare din diferite state și-o acordă în cursul procesului penal și care se manifestă în mod obișnuit în efectuarea sau în trimiterea actelor procedurale devenite necesare și
- *accepțiune mai largă*, prin care se înțelege asistența oferită în general în cadrul luptei împotriva infracționalității („*in et extra foro*”).

Asistența judiciară în materie penală sau asistența juridică internațională cu caracter judiciar („*in foro*”) este un principiu al cooperării judiciare internaționale. Asistența judiciară se utilizează atunci când un stat este incapabil să demareze singur o anchetă sau o procedură și are nevoie de ajutorul unui alt stat în acest sens, de exemplu, pentru audierea martorilor sau pentru supravegherea persoanelor aflate în deplasare în afara teritoriului statului solicitant. Această asistență se solicită de către autoritățile judiciare competente din statul solicitant și se acordă de autoritățile judiciare din statul solicitat, în baza tratatelor internaționale sau, în lipsa acestora, pe bază de reciprocitate.

Prin definiția judiciară penală, *in sens restrâns*, se înțelege asistența pe care organele judiciare dintr-un stat o acordă în cursul procesului penal organelor judiciare din statul în care are loc activitatea judiciară și care constă în efectuarea, predarea sau comunicarea de acte procedurale necesare soluționării acelei cauze.

Prin prisma noțiunii de asistență judiciară în materie penală, se constată că ea conține:

- *forme de cooperare cu caracter personal*;
- *forme de cooperare cu caracter informativ*.

În statele europene asistența judiciară cu caracter procesual se concretizează în efectuarea unor acte procedurale penale internaționale necesare soluționării anumitor cauze penale: extrădarea; predarea în baza unui mandat european de arestare (un institut de drept penal european relativ nou și care lipsește în Republica Moldova); transferul de proceduri în materie penală; transferul persoanelor condamnate; comisiile rogatorii; notificarea actelor de procedură care se întocmesc și se depun într-un dosar penal etc.

În doctrina română se reiterează că *asistența judiciară internațională în materie penală* constă în ajutorul pe care statele și-l acordă reciproc pentru combaterea criminalității pe teritoriul național, pentru realizarea și buna administrare a justiției proprii, ca atribut al suveranității lor; este o formă a cooperării internaționale care, împreună cu formele de colaborare între state în combaterea anumitor infracțiuni, are ca scop înlăturarea unei uniuni mai strânse între state, prin adoptarea de reguli comune în materie, de natură să asigure atingerea acestui obiectiv [3].

De precizat că specialiștii în domeniu consideră că noțiunea de **asistență judiciară internațională în materie penală** are în literatura juridică două accepțiuni:

- *În sens larg*, prin asistență judiciară internațională se înțelege asistența oferită în general, în cadrul luptei împotriva infracționalității; în această accepțiune sunt incluse: cooperarea organelor de poliție judiciară; comisiile rogatorii internaționale în materie penală; recunoașterea hotărârilor judecătorești; extrădarea etc.
- *În sens restrâns*, asistența judiciară internațională se referă la asistența juridică cu caracter judiciar prin care se înțelege asistența pe care organele judiciare dintr-un stat o acordă în cursul procesului penal organelor judiciare din statul în care are loc activitatea judiciară și care constă în efectuarea, predarea sau comunicarea unor acte procedurale necesare soluționării acelei cauze [10, p.49-85]. **Asistența judiciară**, în sens restrâns (*asistența judiciară mică sau accesorie*), se referă la sprijinul furnizat de autoritățile judiciare ale unui stat celor ale unui alt stat pentru realizarea anchetelor, comunicarea de citații sau de alte acte de procedură, sau, pur și simplu, pentru furnizarea de informații.

În această ordine de idei trebuie să precizăm că **cooperarea judiciară în materie penală trebuie să fie întemeiată pe principiul recunoașterii reciproce a hotărârilor judecătorești și a deciziilor judiciare**. În același timp, nivelul de recunoaștere reciprocă depinde, în mare măsură, de o serie de parametri care includ mecanisme de protecție a drepturilor persoanelor suspectate sau acuzate și standardele comune minime, necesare pentru a facilita aplicarea principiului recunoașterii reciproce.

Recunoașterea reciprocă a deciziilor în materie penală poate funcționa într-un mod corect doar într-un climat de încredere, în cadrul căruia nu doar autoritățile judecătorești, ci și participanții la procesul penal consideră deciziile autorităților judecătorești din alte state membre ca fiind echivalente celor emise de propriile

autorități, presupunând încredere nu doar în justiția normelor din alte state membre, ci și în faptul că acestea sunt aplicate [1].

Prin aceste norme minime se asigură respectarea drepturilor menționate mai sus, în contextul în care împotriva persoanei acuzate sau suspectate s-a dispus o măsură privativă de libertate pentru o anumită perioadă de timp. Unele din aceste drepturi pot fi afectate, printr-o derogare temporară, dată în scopul realizării actului de justiție penală, în situații deosebite.

Este de precizat următoarele: dacă dreptul de a avea acces la un avocat, dreptul ca o persoană terță să fie informată și dreptul de a comunica cu persoane terțe pot fi restricționate, ca urmare a unei derogări temporare, *dreptul de a comunica cu reprezentanții autorității consulare nu poate constitui obiectul unei asemenea derogări.*

În literatura de specialitate română (A.Boroi, 2013) întâlnim trei observații critice în domeniul respectării drepturilor sus-numite:

- *Prima observație critică*, pe care o întâlnim, vizează situația persoanelor suspectate sau acuzate, împotriva cărora s-a dispus o măsură de lipsire de libertate, care nu dispun, sub aspect material, de posibilitatea de a angaja un avocat sau de a întreprinde alte activități, în vederea probării nevinovăției lor. Se impune că într-o asemenea situație autoritățile consulare ar trebui abilitate să procedeze la angajarea unui avocat, plata acestuia urmând a fi realizată de către aceste autorități, recuperarea cheltuielilor urmând a fi efectuată de către persoana în cauză, după clarificarea situației judiciare în care se află. Asemenea obligații ar trebui să fie incluse în dispozițiile actului normativ european, cunoscut fiind faptul că soluționarea unor asemenea situații necesită o serie de cheltuieli și eforturi materiale, uneori substanțiale.
- *A doua observație* privește cazurile de restricționare a contactului cu alte persoane, inclusiv cu avocatul ales, cazuri care trebuie să fie examinate cu o atenție deosebită, pentru a se evita unele abuzuri ce pot fi făcute de către organele de anchetă penală. Aceste derogări temporare, cum sunt denumite de legiuitorul european, ar trebui să privească, strict punctual, anumite genuri de infracțiuni, cum ar fi cele considerate a fi mai grave.
- *A treia observație critică*, pe care o formulează autorul român A.Boroi, vizează necesitatea instituirii unor dispoziții speciale pentru infractorii minori, care ar trebui să se bucure de un tratament judiciar separat, chiar preferențial, în raport cu persoanele majore [1].

Complexitatea juridică a asistenței judiciare este o consecință a acumulării de reglementări internaționale și naționale, care trebuie aplicate în același timp: autoritățile solicitante trebuie să stabilească în fiecare situație care este instrumentul aplicabil, să verifice dacă există prevederi mai favorabile și, în ceea ce privește convențiile multilaterale, să identifice părțile, precum și posibilele declarații sau comunicări cu privire la modalitățile de transmitere și limbile acceptate.

Un pas considerabil s-a realizat în combaterea fenomenului infracțional pe plan internațional prin recunoașterea și consacrarea în codurile penale ale diferitelor state a principiului universalității. În același timp, pe planul colaborării statelor în direcția prevenirii și combaterii fenomenului infracțional, s-a manifestat și se manifestă tot mai mult tendința unor înțelegeri internaționale mai largi în acest domeniu, care să faciliteze descoperirea și arestarea infractorilor, să facă posibilă judecarea acestora de instanța cea mai îndreptățită a o face și în cele mai bune condiții.

Cooperarea internațională în domeniul justiției penale se realizează la diferite niveluri și în diverse direcții: ea poate fi *formală* (cu caracter informativ) și *procesuală*, diferită după dimensiuni, după caracterul bi- sau multilateral.

Indiferent de actul care generează cooperarea între state, aceasta se clasifică în doctrină în modul următor:

- a) După numărul părților contractante, există: *cooperare bilaterală* (între două state) și *cooperare multilaterală* (între mai multe state);
- b) în funcție de interesele regionale și de poziția geografică a statelor contractante, există: *cooperare continentală* (la nivelul Europei, Asiei, Americii etc.); *cooperare regională* (de exemplu, între țările balcanice, cele ale Americii Latine etc.); *cooperare universală* (în cadrul O.I.P.C. - Interpol);
- c) după conținutul actului încheiat, există: *cooperare simplă*, când actul încheiat între state conține doar unul sau două obiective (traficul de droguri sau terorism); *cooperare multiplă*, când actul încheiat între state cuprinde mai multe obiective [8].

Doctrina procesual-penală și juridico-penală definește **cooperarea judiciară internațională în materie penală** ca fiind o modalitate specifică, prin care guvernele lumii acționează acordându-și ajutor reciproc prin formele stabilite de legi, acorduri, tratate, convenții, în scopul prinderii, probării activității infracționale și pedepsirii autorilor unor fapte penale și, implicit, al reducerii criminalității [1].

Asistența și cooperarea internațională urmează a fi realizate în două direcții:

- identificarea și arestarea infractorilor care s-au refugiat pe teritoriul altui stat;
- colectarea și fixarea probelor care vor fi puse la dispoziția organelor judiciare cărora le revine competența de a realiza represiunea.

Aceste operații se amplifică atunci când mijloacele de probă pentru unele fapte se găsesc dispersate pe teritoriile mai multor state. Organizarea unei colaborări internaționale între organele judiciare din diferite state în vederea asigurării unei bune administrări a justiției formează obiectul asistenței juridice internaționale în materie penală.

Cererea prin care se solicită asistență într-o cauză penală se expediază statului sub denumirea de *cerere de asistență juridică internațională în materie penală*, perfectată în corespundere cu cerințele tratatelor internaționale, conform art.531 CPP RM (Reglementarea juridică a asistenței juridice internaționale), art.532 CPP RM (Modul de transmitere a cererilor de asistență juridică) [2] și conform *Legii cu privire la asistența juridică internațională în materie penală* [7].

Statul care formulează cererea de acordare a asistenței juridice se numește *stat solicitant*, iar cel căruia îi este adresată cererea de asistență juridică se numește *stat solicitat*. În conformitate cu alin.(2) art.531 CPP RM, în cazul în care Republica Moldova este parte la mai multe acte internaționale de asistență juridică la care este parte și statul de la care se solicită asistența juridică sau statul care o solicită și între normele acestor acte apar divergențe sau incompatibilități, se aplică prevederile tratatului care asigură o protecție mai benefică a drepturilor și libertăților omului.

Prevederile Legii Republicii Moldova cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, nr.371 din 01.12.2006 [7], se aplică următoarelor **forme de cooperare juridică internațională în materie penală (alin.(3) art.1):** transmiterea înscrisurilor, datelor și informațiilor (lit.a) alin.(3) art.1); comunicarea actelor de procedură (lit.b) alin.(3) art.1); citarea martorilor, experților și persoanelor urmărite (lit.c) alin.(3) art.1); comisiile rogatorii (lit.d) alin.(3) art.1); echipele comune de investigații (lit.d¹) alin.(3) art.1); transferul, la solicitare, de proceduri penale (lit.e) alin.(3) art.1); extrădarea (lit.f) alin.(3) art.1); transferul persoanelor condamnate (lit.g) alin.(3) art.1); recunoașterea hotărârilor penale ale instanțelor judecătorești străine (lit.h) alin.(3) art.1); comunicarea cazierului judiciar (lit.j) alin.(3) art.1).

Evidențiem că însuși actul normativ citat *supra* vizează forme de *cooperare juridică internațională în materie penală* (cursivul ne aparține – *n.a.*), deși denumirea acesteia rămâne a fi alta, și anume: asistența juridică internațională în materie penală.

Deși inițial cooperarea internațională în materie penală avea un caracter exclusiv guvernamental, a căpătat în zilele noastre noi dimensiuni și valențe. Dacă în trecut, pentru a desemna diferite forme de întraajutorare interstatală în acest domeniu, se folosea sintagma „*asistență juridică internațională*”, astăzi se folosește termenul „*cooperare*” pentru a evidenția o nouă abordare: nu mai este vorba doar de a acorda, pasiv, asistență unui alt stat în diverse proceduri judiciare, ci de a colabora activ cu toate autoritățile aceluia stat [4, p.29-30; 10, p.49].

În opinia noastră, o astfel de abordare legislativă are o explicație logică. Astfel, dacă în trecut se utiliza cu precădere noțiunea „*asistență juridică internațională în materie penală*”, considerăm că astăzi acest concept trebuie înlocuit, atât din considerente științifice, cât și din considerente de ordin practic, cu o noțiune care exprimă mai exact modul în care statele și sistemele lor de justiție penală colaborează în combaterea infracționalității.

Pe cale de consecință, dacă în trecut se punea accentul pe sprijinul pe care statele și-l acordau reciproc în procedurile de extrădare sau în cauze cu diferite elemente de extraneitate, în prezent cuvântul-cheie în materie este „*cooperare*”, care în spațiul Uniunii Europene este completat de termenul „*coordonare*”. Este vorba, așadar, nu doar despre simpla asistență, ci despre colaborarea între autoritățile judiciare și polițienești ale statelor în materii variate, precum: extrădarea; transferul de proceduri în materie penală; asistență judiciară penală; transferarea persoanelor condamnate; asistența polițienească.

Totodată, se vorbește tot mai des despre existența unei justiții penale transnaționale, respectiv despre spațiul penal european [9, p.2-3].

În înțelesul prezentui studiu, vom include în noțiunea de *coordonare internațională în materie penală în cauze ce implică elemente de extraneitate* atât coordonarea *pe orizontală*, între state, cât și coordonarea *pe verticală*, între state și tribunalele penale internaționale.

Dorim să menționăm că pentru prima dată am întâlnit o atare clasificare la autorul român Florin-Răzvan Radu [9, p.3-4]. Fiind de acord cu această sistematizare, venim doar să precizăm că un termen potrivit de ultimă generație se impune a fi cel de coordonare care, în opinia noastră, este superior celor precedente de asistență și cooperare. Mai mult, în cadrul acestui pasaj științific vom aborda atât coordonarea la nivel de urmărire penală (coordonare polițienească), cât și la nivel de coordonare judiciară.

Coordonarea internațională în materie penală trebuie analizată, pe de o parte, din perspectiva normelor de drept substanțial și procedural penal reglementate în tratate internaționale și instrumentele juridice ale Uniunii Europene, iar, pe de altă parte, din punctul de vedere al fiecărei forme de cooperare internațională.

Această coordonare între state în combaterea criminalității cunoaște **două forme principale**, și anume:

- *colaborarea sau conlucrarea statelor pentru combaterea unor categorii de infracțiuni;*
- *asistența juridică reciprocă pentru realizarea de către fiecare stat a justiției penale pe teritoriul său* [5, p.14-18].

Conlucrarea sau colaborarea statelor în lupta împotriva criminalității se realizează, în principal, prin semnarea sau aderarea la convenții internaționale, prin care țările își asumă obligații de a reprima, prin mijloace proprii, anumite categorii de infracțiuni. Pot fi menționate în acest sens convențiile internaționale pentru reprimarea unor infracțiuni privind traficul ilicit de droguri, de arme sau de persoane, a terorismului, corupției, spălării banilor sau a produselor infracțiunii etc. După cum corect a subliniat autorul Florin-Răzvan Radu, cooperarea judiciară internațională în materie penală nu se limitează, sub aspect normativ, la a edicta reguli de procedură penală internațională, ci a generat și norme ce constituie standarde minimale în materia dreptului substanțial penal [9, p.3-4].

În opinia noastră, **cooperarea judiciară internațională în materie penală la nivel orizontal** cuprinde *diferitele forme de colaborare și asistență între autoritățile judiciare din două sau mai multe state suverane în cadrul unor proceduri penale cu elemente de extraneitate, precum și pentru recunoașterea și executarea unor hotărâri judecătorești sau decizii judiciare definitive.*

Vom include în noțiunea de cooperare judiciară în materie penală, în sensul de mai sus, următoarele forme de cooperare: transmiterea înscrisurilor, datelor și informațiilor; comunicarea actelor de procedură; citarea martorilor, experților și persoanelor urmărite; comisiile rogatorii; echipele comune de investigații; transferul, la solicitare, de proceduri penale; extrădarea; transferul persoanelor condamnate; recunoașterea hotărârilor penale ale instanțelor judecătorești străine; comunicarea cazierului judiciar.

În ceea ce privește **cooperarea polițienească internațională în materie penală**, vom menționa că între aceasta și cooperarea judiciară există multe similitudini, îndeosebi în cazul procedurilor de extrădare și de asistență judiciară în materie penală, însă persistă și deosebiri. Astfel, vom include în cadrul cooperării polițienești în materie penală *formele de asistență polițienească în cadrul unor proceduri penale cu elemente de extraneitate și în faza execuțională penală.*

În doctrină, printre cele mai utilizate **metode de cooperare polițienească** internațională sunt evidențiate:

- *asistența juridică internațională în materie penală*, derularea și executarea unor acte de procedură demarate de către organele de justiție din diferite state, care se realizează mai ales prin intermediul comisiilor rogatorii, vizând faza de mijloc sau finală a procesului penal, în care autorii infracțiunilor sunt identificați, prinși și se află în curs de judecată ori au fost deja condamnați;
- *schimbul internațional operativ de date și informații cu caracter polițienesc*. Acest schimb de informații are ca obiect, în principal, prima fază a procesului penal, în vederea identificării rețelelor de infractori, precum și a mijloacelor de probațiune [8].

Existența cooperării polițienești internaționale este dictată, în multe cazuri, de conținutul unor tratate, convenții, pacte sau acorduri, încheiate ori ratificate de două sau mai multe state, ori de unele înțelegeri și protocoale încheiate din proprie inițiativă, care presupun executarea unor activități cu caracter polițienesc.

Întrucât în ultimele decenii asistăm la crearea nu doar a unei justiții penale transnaționale, ci și a unei justiții penale supranaționale, în cadrul căreia cooperarea internațională are de asemenea un rol fundamental,

considerăm că prin analizarea normelor care guvernează cooperarea între autoritățile naționale și tribunalele penale internaționale (cooperarea „pe verticală” – terminologie propusă de către autorul Florin-Răzvan Radu – *n.a.*) oferim o definiție completă noțiunii de cooperare internațională în materie penală și desăvârșim argumentarea noastră privind rolul acesteia în dezvoltarea dreptului penal [9, p.5-7].

Din cercetarea științifică ale cărei rezultate le-am expus în prezentul studiu pot fi formulate o serie de concluzii generale:

- În primul rând, domeniul cooperării internaționale în materie penală a devenit unul deosebit de complex, ceea ce justifică studiul ca o disciplină universitară separată.
- În al doilea rând, cooperarea internațională în materie penală a încetat demult să mai fie doar un accesoriu al dreptului procedural penal intern în cauzele cu elemente de extraneitate, normele internaționale și de drept al Uniunii Europene în domeniu conținând și importante surse de drept penal substanțial.
- În al treilea rând, fiind absolut de acord cu noul concept ce-i aparține doctrinei procesual-penale românești, concluzionăm că cooperarea internațională în materie penală nu se desfășoară doar la nivel orizontal, între state suverane, ci și la nivel *vertical*, între state și tribunale penale internaționale. În aceste condiții, putem vorbi nu doar despre crearea, pornind de la cooperarea internațională în materie penală, a unei **justiții penale transnaționale**, ci și a unei **justiții penale supranaționale**.
- În al patrulea rând, urmează a fi create **norme comune minime**, care să asigure o mai mare încredere în sistemele de justiție penală a tuturor statelor membre, fapt ce ar trebui să determine, la rândul său, o cooperare judiciară mai eficientă, într-un climat de încredere reciprocă, și promovarea pe teritoriul Uniunii Europene a unei culturi în materie de drepturi fundamentale. Astfel de norme comune trebuie și sunt instituite în ceea ce privește: a) dreptul de a avea acces la un avocat în procedurile penale; b) dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și c) dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate.

Bibliografie:

1. BOROI, A. Dreptul persoanei private de libertate în Uniunea Europeană de a comunica cu autoritățile consulare, în lumina noilor reglementări. În: *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica*, 2013, Volume 2, Issue 2. (ISSN 2285-0171) http://www.ugb.ro/Juridica/Issue22013/3._Dreptul_persoanei_private_de_libertate_in_UE_de_a_comunica_cu_auto_rit.consulare.Alex.Boroi.RO.pdf (Accesat: 11.11.2015)
2. Cod de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122 din 14.03.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110.
3. CRETU, D. *Asistența juridică internațională în materie penală*. <http://www.proceedings.univ-danubius.ro/index.php/eirp/article/viewFile/1025/944> (Accesat: 11.11.2015)
4. CRIJANOVSKI, S., POIANĂ, T. Rejudecarea în caz de extradare sau predare în baza unui mandat european de arestare în practica judiciară a României. În: *Revista Națională de Drept*, 2015, nr.10 (180), p.29-37. (ISSN 1811-0770)
5. CUCIURCĂ, A., CUCIURCĂ, R. Reglementarea juridică a acordării asistenței juridice internaționale în materie penală și soluții de implementare. În: *Legea și Viața*, 2013, Mai, p.14-18.
6. DANILEȚ, C.V. *Citarea învinuitului/inculpatului care locuiește în străinătate*. În: *Dreptul*, 2003, nr.3. <http://cristidanilet.ro/> (Accesat: 13.11.2015)
7. Legea Republicii Moldova cu privire la asistența juridică internațională în materie penală, nr.371 din 01.12.2006. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.14-17.
8. POPESCU, A.M. *Importanța cooperării polițienesci internaționale*. În: *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica*, 2014, Volume 3. Issue 2. <http://juridica.ugb.ro/> (ISSN 2285-0171)
9. RADU, F.R. *Cooperarea internațională în materie penală: Rezumatul tezei de doctorat / Conducător științific: prof. univ., dr. Constantin MITRACHE*. București, 2012, p.3-4. <http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2013Februarie/RADU%20FLORIN%20RAZVAN%20-Cooperarea%20internationala%20in%20materie%20penala/rezumat%20teza%20ROfinal.pdf> (Accesat: 19.11.2015).
10. VĂCARU, S. Considerații privind asistența judiciară internațională în materie penală. În: *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu-Jiu. Seria Științe Juridice*, 2011, nr.4, p.49-85.

Prezentat la 24.11.2015